

QUARANTA DIES A L'ALGUER

LA IMPOSSIBLE CATALANITAT D'UNA TERRA GERMANA

Prensa de tall romànticoide ha fornint una distorsionada visió de la realitat algueresa. La història és, malgrat la tautologia, història, i cal treure la pols dels prismàtics que ens serveixen per a observar aquesta petita cala marinera i plantejar la temàtica amb una fredor gosariem dir científica d'acord amb l'alt interès que tenim per aquesta terra, a despit de tot i de tots, germana.

COMUNICACIONS

Imagino que tots els lectors de CANIGO ja saben que l'Alguer pertany a l'illa italiana de Sardenya, a una vintena de quilòmetres de la capital del districte de Sàssari. En aquesta capital hi ha aeroport, també a l'Alguer —Fertilia— i cal fer canvi a Roma si del Principat es vol agafar aquest mitjà de comunicació aèria. El sistema és força car per a les migrades butxaques dels lletraferits i cal anar amb el famós «Canguro» vers a Gènova i canvi, altre cop, en direcció Porto Torres. Els mateixos algueresos constaten com l'absència d'un lligam directe —per exemple un «ferri» Barcelona - Roma escala Porto Torres— és un obstacle força colpidor per a l'increment de les relacions entre la terra ferma catalana i la cala marinera. Vist aquest previ apartat anem a comentar una mica lleugerament les principals característiques de l'Alguer. Seria un oblit pecaminós no esmentar aquest ignot aspecte de les comunicacions, car l'objectiu d'aquest reportatge no és altre que incitar els lectors vers aquesta fita, turística, per a uns, nostàlgica, per a altres.

URBANITZACIO

Es poden veure tres zones que tipifiquen clarament la població (25.000 habitants, aproximadament) en relació amb el nivell socio-econòmic de vida. La zona antiga, veïna a les muralles que envolten la població i que encara conserven en la part marítima un aire medieval, i amb uns habitants, el caràcter dels quals és agra-dós, i el paisatge natural és d'oliveres, figueres i blat, és a dir, la típica trilogia mediterrània. En aquest barri d'alguerès és la llengua familiar, comercial i de comunicació emprada correntment. També

es pot observar un cert sentiment nacionalista i no cal dir que les bases ideològiques i els representants ideològics hi són absents. Un tret més visible directament i no d'escorç com l'anterior, és la immodèstia que assoleixen aquests habitants davant les formes, subtils i delicades, d'opressió cultural italiana. Aquest sentiment emfàtic es reflecteix en les converses amb catalans de la terra ferma, on fan constatar dades innocents i senzilles, com per exemple: «Jo he estat a Barcelona dues, eh, dues, vegades», o més seriosament la diferència que tenen i que mai no perden davant els veïns sards i no cal dir amb els italians de la península. La llengua és el factor que permet la identificació amb la cosa catalana. El nivell cultural és força baix i predomina fins a extrems insospitats el desconeixement i la manca d'informació genèriques envers qualsevol qüestió, no pas europea, sinó, fins i tot, italiana. Són uns barris amb carrerons estrets, talment un call transplantat al segle XXè, empedrats amb unes pedres afilades i rodones, anomenades «jinquetes». L'equipament urbà, serveis primaris, és molt deficient. El problema de la manca d'aigua, generalitzada al nord de Sardenya, accentua els trets de poca higiene, neteja dels carrers, etc. En les altres zones de l'Alguer, gràcies al pes econòmic, es poden permetre conservar-la en dipòsits i tenir-la tot el dia i no solament unes hores, com ha reglamentat la Comuna —ajuntament—, comprant «auto-claves» i emmagatzemant la quantitat que creguin convenient.

La segona zona és l'Alguer nou a diferència de l'Alguer vell anterior. Té una horrible semblança amb la zona costera catalana. Idèntiques edificacions de mal gust en blocs de pisos i xalets estandarats a la costa. Si diem que és el pol contrari a l'àrea descrita anteriorment ens estalviarem explicacions. La llengua italiana, fruit d'una política educativa i dels mitjans de comunicació, és el fenomen més interessant de constatar: la progressiva desaparició de la llengua materna per part de la quitxalla. Els pares conserven l'alguerès però a semblança d'una certa època i classe social catalana no el parlen amb llurs fills. Hom esguarda una gran indiferència davant l'aspecte català. La manca de consciència davant el problema

lingüístic és ben palesa i podríem dividir els universitaris que vaig conèixer en quatre grups:

—**sector intransigent:** «**lus meus fils apenran lu alguerès a bastonades si cal.**» Demano excuses, a priori, per la grafia; procuro respectar la fonètica algueresa però no la grafia. No cal pas dir que aquest sector és el més minoritari.

—**sector tecnocràtic:** consideren aquesta llengua com gairebé morta, o en estat de coma, i prefereixen conèixer l'anglès o el francès abans que lliurar-se a fons a l'estudi de la llengua dels seus avantpassats.

—**sector catalanòfil:** tracta de conjuminar l'alguerès i l'italià en la seva activitat diària. Té alguna relació amb Catalunya, molt poca per cert, però pot llegir i escriure en alguerès o/i català sense problemes, cosa que no poden fer la gent de la primera zona, de l'Alguer vell.

—**sector inconscient:** parla aquesta llengua, dialecte del català, només amb familiars i amics però usa per a tota tasca cultural - recreativa - artística - política l'italià. No té consciència de parlar un dialecte del català i no sap gairebé res de Catalunya. Es el sector majoritari.

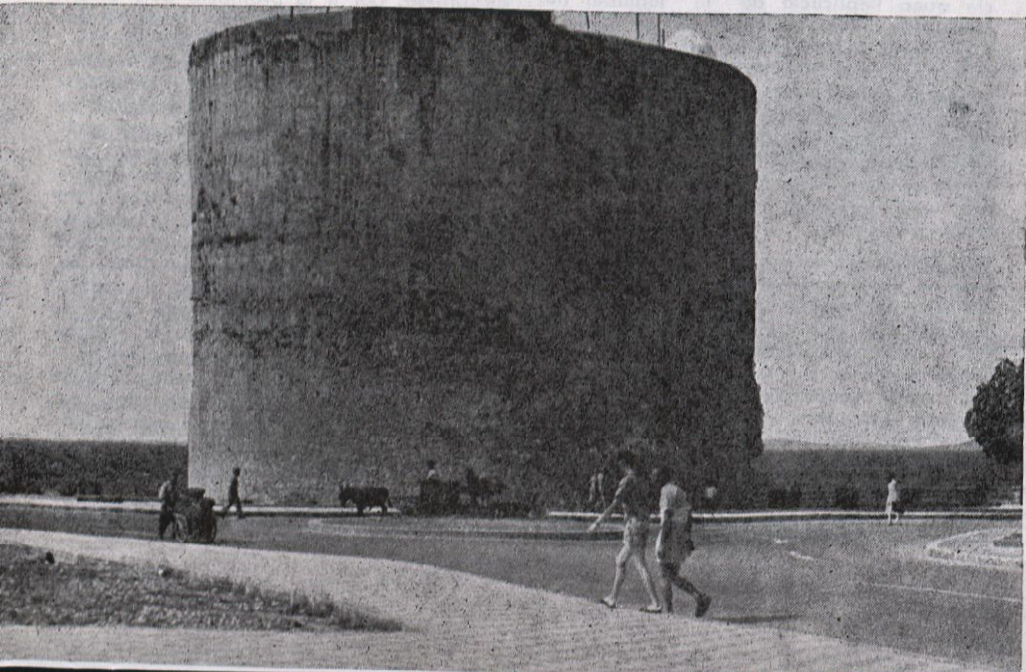
Aquesta divisió feta pels algueresos universitaris també es pot aplicar, a l'engròs, a tota la joventut de la ciutat.

La darrera zona té uns trets de cadascun dels barris anteriors. Si a la primera zona predominen els pescadors, els pagesos i els botiguers, aquest barri bàsicament està constituït per petita burgesia, menestrals, administratius, funcionaris, etc. L'Alguer nou forma un cercle al voltant del vell i separant amb dues zones s'hi troba aquesta zona intermitja. Són cases de tres, quatre pisos, amb botiga o garatge a la part baixa i amb amples carrers, asfaltats i il·luminats perfectament.

LINGÜÍSTICA

En comentar l'Alguer nou ja s'ha parlat de les principals actituds. La pregunta sura en l'ambient: Desapareixerà aquesta llengua com a reflex d'una situació minoritària i en davallada constant?

Ens pot ajudar a contestar la pregunta llançada al futur el saber unes quantes dades més. La cultura, o millor dit el simulacre de cultura, si l'entendem, aquesta, a la manera universitària, algueresa no disposa de cap mitjà de comunicació, ni ràdio, ni premsa, ni televisió. Res de res. L'ensenyament pateix dels mals de tota la situació: poc interès, manca d'eines de contacte, etc., malgrat tot, el Centre d'Estudis Algueresos dona unes classes on una dotzena d'estudians miren d'aprofundir la coneixença de la seva llengua. La polèmica d'en català o del català ni tan sols s'ha plantejat. Amb prou feines es fa la del. Els escriptors són majoritàriament poetes, autors de cançons, rondalles i llegendes. Es comprensible aquesta situació. Imaginem qualsevol ciutat catalana de 25.000 habitants transplantada, no en l'actualitat com és evident, a una terra estranya i que es mantingui durant centúries aïllada de la mare. El resultat no es fa pregar: unes manifestacions de l'anomenada cultura popular o tradicional com a únic exponent, i més aviat minso. La relació alguereso-parlants a població

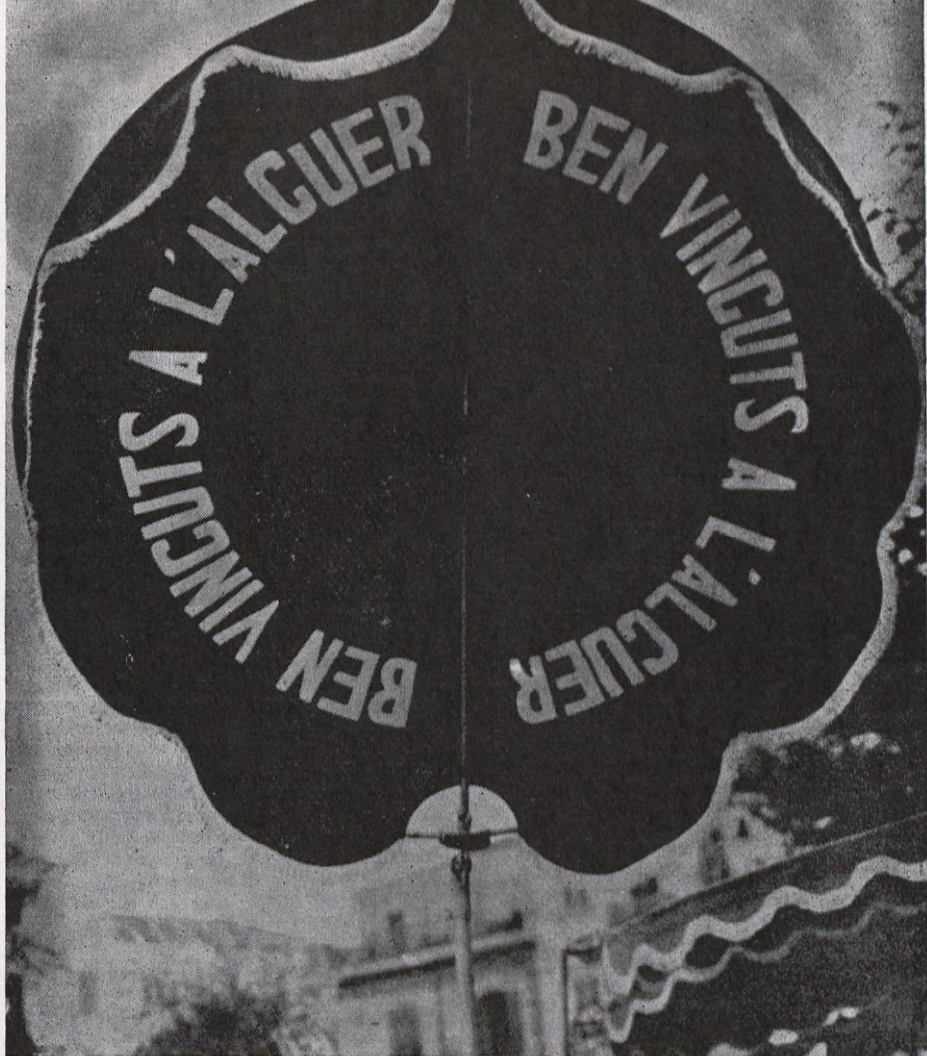
total podria considerar-se, fent un cap-màs car no hi ha cap enquesta feta, de 3 a 4. La cançó té una atenció indiscutible. Dues corals i diversos discos i «cassetes» editats. El festival anual de cançó algueresa i els diversos recitals per les contrades veïnes o en diades senyalades fan que la cançó sigui la punta de llança d'un moviment que molt bé podria ser paral·lel, amb les sabudes distàncies de composició de lloc i temps, amb la nova cançó catalana dels anys 60. Portar aquestes corals i cantants aïllats algueresos a Barcelona seria una mesura realista que ajudaria més a la coneixença mútua que tots els cants de sirenes i de cignes que fassin els malencònics per un temps que no tornarà.

Sabuda és l'existència del museu lingüístic actual de l'Alguer. Un vocabulari primitiu, el que anomenem despectivament «cultismes» donant-se les mans amb arcaïsmes, neologismes i també, lamentablement, barbarismes, italians i sards. Les perfectes construccions gramaticals usades per persones analfabetes és sorprenent i et deixen boca-badat, ull-cluc i cor-pres. El 95% dels algueresos, en comentar la llengua diuen: «L'hem embastaldit». La influència italiana és cent vegades més forta que la castellana a casa nostra, pel que fa a la llengua... L'ensenyament, en o del alguerès no està ni perseguit ni suportat; tan sols es deixa fer si surt la iniciativa privada o algú amb bona voluntat recolleix el suficient nombre de signatures com per fer adonar a les autoritats d'una pressió popular que mereix atenció i ajuda estatal. La indiferència i un cert determinisme, a la manera del tròpic, fan honor al tema del lliurecanvisme: deixeu fer, deixeu passar, no ens hi posem.

La comprensió de l'alguerès és millor, si cap, que la del mallorquí parlat de pressa. Fan una entonació simple i lenta, una vocalització clara i perfecta. Tan sols unes petites diferències de pronúncia atorguen un toc de diferència a l'alguerès: substitució pel fonema «r» dels «l» i «d». Tanmateix la presència del castellà és curiosa: «leña, mesa, moneda»; de l'italià, sabuda: «strada, fermata, machina», la del català arcaic, agradable: «só, ix, gonella», la del alguerès òbvia: «domus, boga mari, llestra». Diversos mots tenen un valor diferent en cada llengua: «maco», vol dir boig i no agradable o encisador. Podem considerar tres varietats d'alguerès, escrit, en primer terme l'alguerès amb grafia italiana que és la més corrent, l'alguerès en grafia catalana i en grafia literària són escadussers, no entren en el joc normal i són conreu minoritari d'un parell de dotzenes d'estudiosos. És molt captivant adonar-se'n de les semblances que hi ha entre la Catalunya de les acaballes del XIX i primers del XX, normativa fabriana, desgavells, polèmiques... Al costat d'un «amb» trobem un «ama», forma algueresa de l'«amb» català. I totes dues paraules en el mateix text, naturalment es tracta d'un poema, car no hi ha cap altra manifestació literària escrita. Però sembla millor que es digui «amb» o «ama» que no pas «che» d'influència italiana. L'«ab» ja ha passat a major glòria. Si continua o no l'alguerès és una qüestió que no afecta urgentment la nostra societat. És un fenomen envers el qual no es pot actuar artificialment. La tasca necessària i urgent és un estudi de l'alguerès actual per fer l'estudi diacrònic d'ací a uns anys. Els filòlegs que no trobin feina quan acabin els estudis universitaris poden anar un parell d'anys a l'Alguer.

BANDOLERS I SERPENTS

No diríem tota la veritat turística si oblidéssim els aspectes negatius de l'Alguer.

Negatius per al turista estereotipat, car tot és relatiu... Al costat del matrimoni entre la calma i la bellesa hi ha una problemàtica intemporal que s'arrossega malauradament: els lladres de camí ral. De Sardenya, el més conegut dels viatgers estiuencs són les costes. «Costa Esmeralda» i Cagliari són els centres principals de turisme. La part central, sobretot el districte de Nuoro, tenen l'estigma dels bandits com antigament l'illa tenia l'etiqueta de la malària, sortosament arradicada. El tema és sensacionalista i malgrat l'excessiva imaginació que ha dominat a les cròniques dels setmanaris negres, les xifres canten: gairebé 40 morts violentes i 3 ó 4 segrestaments és l'índex de l'any 73.

Els ofidis, els aràcnids, etc., també constitueixen una mala promoció per a l'Alguer. A la majoria de farmàcies italianes de la península un rètol recomana la compra de preventius als viatges per Sardenya. Al respecte es pot dir que en un garatge alguerès estàvem parlant, si no m'erra la memòria, de la brutícia de les platges i tot d'una un petit escorpió féu aparició; la cosa sorprenent no és aquesta sinó la reacció dels algueresos: trepitjada i sense dir un mot respecte a l'animal mort es va reprendre la conversa sobre les deixalles, la palla marina, i la sorra de les platges algueresses.

A nivell estructural es pot comentar que la societat algueresa no té organitzats els serveis turístics de manera moderna, àgil i dinàmica, amb gran capital i amb forts lligams internacionals. Roman l'empresa quasi familiar, el restaurant minúscul i el taxista de novel·la de Ian Fleming que ho sap tot i et fa d'acompanyant diari. Les connexions entre empresaris són gairebé inexistent, una entitat para-estatal ofereix informació, obsequia prospectes i plànols però tot està encara a un nivell embrionari, cal una gestió neo-capitalista intel·ligent per revaloritzar aquestes terres turístiques per excel·lència.

El bandidisme existeix però no tal com s'entén a les nostres terres amb l'exemple dels famosos bandolers andalusos de Sierra Morena, trabuc al coll i la bossa o la vida a tot home que es presenti al davant. Són pastors sards, fugitius de la justícia marginats socials, que tenen, segons els algueresos, «bon cor» i que no més assalten als qui els provoquen, ofenen o persegueixen. Una mena de Robin Hood actuals. Com tots els pobles primitius tenen el sentiment de l'hospitalitat molt arrelat i una negativa a acceptar el seu formatge de llet de cabra o qualsevol altra fotesa pot tenir desagradables conseqüències. Ho donen tot i solament demanen que no se'ls ofengui rebutjant-ho. D'altra banda són escassos per no dir nuls els turistes que s'han vist barrejats en afers d'aquests tipus. Cadascú fa la seva vida i tan amics com abans.

En resum, poden constatar com els bandits solament actuen davant la provocació personal, o la venjança de clan en algun cas aïllat. Les malalties, còlera, serpens, etc., són elements conjunturals i no afecten massa el règim normal de vida. Si hom dediqués un xic més d'atenció a les platges, fent sovint neteja, instal·lant les típiques comoditats de la «civilització»... ens trobaríem davant un armonios conjunt en perfecta concomitància amb la bellesa de la terra, el caràcter de la gent i l'apaivagament d'un clima deliciós.

TRES ENTITATS CULTURALS: "CENTRE D'ESTUDIS ALGUERESOS", "ALGUER 80" I "ALGUERO CRONACA"

La primera d'aquestes organitzacions mena una vida moribunda, aquí caic, aquí m'aturo, té totes les facilitats materials:

L'ALGUER...

locals, dirigents entusiastes, relacions legals, socials i econòmiques, etc., però li manca aquest «esprít» de lligam amb el poble que fa realitat les abstractes teories. Gràcies al General Catardi i a la professora Antonella Salvietti es fan activitats com ara un cursat d'alguerès, i es manté una magnífica biblioteca que molt poca gent visita. La coral és el principal bastió d'aquest centre i actua tant a esglésies com a clubs nocturns. L'apatia del clima i la indiferència del barri residencial on són situades les seves instal·lacions fa que porti una calma tropical en la vida social. Es llàstima que aquest Centre no faci més activitats, té els mitjans per a realitzar-les i l'oportunitat històrica només passa una vegada.

L'«Alguer 80» és una nova entitat que momentàniament només és coral però té el projecte de convertir-se en grup de teatre, sala de conferències, etc. Com totes les organitzacions joves el dinamisme i l'entusiasme són els motors fonamentals. No tenen massa facilitats materials però les hores de dedicació substitueixen, i amb escreix, aquestes pegues. Un dels dirigents ens va dir: «Alguer 80 va néixer a primers de 1970 en un moment que es tocava a fons la decadència de la llengua, dels costums, de les tradicions... Quan el grup va néixer els obstacles i els objectius eren clars i ben delimitats. Realitzar-los? Aquest era el problema. Amb la perspectiva de tres anys, el grup ha crescut, som a la vora de setant entre massa coral i simpatitzants, i la problemàtica si bé no s'ha resolt s'ha

plantejat i es treballa per encarrilar la nostra acció pel solc correcte. Volem que tant la cançó com el teatre que aviat farem donin al poble alguerès un missatge social tan ampli com pogui ser tot fent referència en la sensibilització per la defensa i la continuïtat d'una cultura catalano-alguerera. Aquesta és la situació del grup i, de fet, anem per punts concrets, resolent adés un, adés l'altre». Els he escoltat gairebé una vintena de dies, anàvem amb altres companys catalans a una sala, al cor de l'Alguer vell, on les paraules catalanes et feien un dia plorar de malenconia i un altre somriure d'escepticisme. Si les accions que duen a terme tenen la mateixa qualitat musical que les cançons que fan, com vulgarment es diu: arribaran lluny.

La tercera entitat és una revista setmanal feta en llengua italiana. Solament hi havia una pàgina en alguerès, eliminada sortosament fa dos anys, que es titulava «Quan el reveuavi explicava...». El capçal és prou il·lustratiu per a copsar l'esperit de tradició i de llegenda per on anava. També els poemes i les cançons tenen unes pàgines especials que encara es conserven. A. Pirisi, el director, comenta com una metrallera la situació alguerera, és conscient que té poc espai i procura aprofitar-lo: «El trauma substancial de l'Alguer és el pas inopinat d'una economia agràrio-ramadera a una falsa indústria productiva: el turisme. Aquest any 73 ha estat terrible per aquest sector. S'ha passat de ser la «porta d'or» de Sardenya a un llatzaret on ningú no vol venir. La classe empresarial és improvisada, solament pensa en el guany immediat. L'emigració vers Europa i el nord italià continua incansablement. La indústria artesana, ara per ara, no ofereix una seriosa contrapartida al joc turístic. Gràcies a la factoria petroquímica de Porto - Torres el treball resta assegurat. I aquesta problemàtica no és solament alguerera sinó de tota l'illa. El fet social ens pot ajudar a comprendre una mica la situació i només un detall com a mostra: l'aigua. Una majoria pateix el racionament i una minoria la té a dojo i l'acapara. Respecte a les relacions amb Catalunya només hi ha, ultra quatre contactes epistolars i turístics esporàdics, l'Agermanament entre Tarragona i l'Alguer que és una típica manifestació folklòrica que no aporta res de nou ni és actual. Es fan un parell d'àpats, s'esgrafien uns versos que parlen de la lluna i la papallona en una pedra commemorativa i així anem...». Podem situar els seus mots més escaientment si sabem que Pirisi és membre de l'ala moderada de la democràcia-cristiana; d'altra banda, dels dirigents d'Alguer 80 són del partit socialista, una mena de social-democràcia per entendre'ns, i els del centre d'estudis de l'ala més conservadora de la d'ací o democràcia cristiana.

RELACIONS AMB CATALUNYA

L'Agermanament amb Tarragona, els contactes ocasionals, l'entitat catalana «Amics de l'Alguer» que manté un becarí, la tramesa de revistes catalanes als estudiosos algueresos i alguna altra activitat esporàdica són els únics lligams efectius que es mantenen. Cal fer un treball des de la base i partint gairebé de zero o de sota zero. L'únic llibre que vam veure, fora d'una biblioteca particular o pública, amb paraules catalanes, fou un recull de cançons d'en Raimon. Però l'edició era bilingüe. Les editores catalanes podrien fer, recolzades per alguna entitat de tota cultura, alguna donació bibliogràfica especialitzada: és a dir, llibre infantil, novel·la senzilla, còmics, etc.; el problema si no fos resolt seria almenys conegut. Al respecte podem esmentar com encara ha de sortir «El llibre de l'Alguer» que una

selecta editorial barcelonina va preparar amb molta cura com altres de la mateixa sèrie. Seria força interessant l'aparició d'aquesta obra.

Donades les circumstàncies en joc és força difícil efectuar una variació en el rumb de les relacions catalans-algueresos. «Es massa lluny», diem tot compadint-nos. I si ni el problema del Rosselló, de la Catalunya francesa hem resolt, com volem pretendre solventar una qüestió que afecta a quatre gats?

Persones alguereses amb plantejaments clars i amants de l'acció són escasses. Un Pirisi, un Caria, al qual vam dedicar un «campi qui pugui...», un Gavino Sole, no poden canviar la direcció de la nau. De tantes coses que manquen fins i tot falta l'ideari de les relacions entre Catalunya i l'Alguer. Si a Catalunya els mitjans són reduïts a l'Alguer la penúria encara és més accentuada. Aleshores, què fer? Continuar la viu-viu esperant temps millors? En els 40 dies que vaig estar a l'Alguer, una mena de penitència cultural i material, no van arribar a 10 els catalans que van fer cap a les contrades d'una terra que ens permet dir que Catalunya té quatre banderes: l'andorrana, la francesa, l'espanyola i la italiana. Si més no, una actitud informativa, fins i tot un xic polèmica, no d'espardenya i farigola com l'article que va sortir a «Serra d'Or» aquest estiu, fóra una actitud d'encetar noves vies, nous camins i com diu el poeta-advocat: establir ponts de diàleg, entre dues terres, massa llunyanes, dissortadament.

Tots els amics de l'Alguer ens hauríem de treure la pols de les vidreres i córrer les cortines per apuntar bé el tret social, històric i tota la resta que fa dir, sentimentalment, als algueresos, «on són els nostres germans catalans?». El dia, posem per cas, que l'Esbart Dansaire de Rubí, els Xiquets de Valls o els Joglars vagin a l'Alguer i les seves corals a casa nostra, podrem començar a dir que les relacions entre ambdues terres amb personalitat pròpia passen d'un estat mental-afectiu a un estat real-tangible. Cal una actualització. Mentrestant els infatigables cantants de l'Alguer diuen una i altra vegada:

Racoldata de l'Algué tua
racolda encara la tua marina;
lu carrerò patit i ascur
es encara com l'has dasciat. (1)

JOSEP M.ª FIGUERES

(1) cançó de P. Maffei.

POESIA

L'ALGUER VELLA

Text de Fancelló i Languella
Música de Floris i Scarpa

Si passau al carrer del Carmen
trobareu les velles de l'Alguer.
Trobareu les jinquetes que raconten
les glories de aquest bell país.
Ara que tot és canviat
les cases velles estan crollant
per cosa ningú se rendeix compte
de cosa estan perdent.

Basta pensar a la casa de Josep
[Manno
abandonada tant temps fa
i les cases que donen a la muralla
les estan totes canviat.
O Alguer lo progresso te arroina
com totes les coses belles de
[aquest
O Alguer, o Alguer.